

Realitatea Economică

publicație lunară de analize și prognoze, nr.3

În această ediție citiți despre:

- *Care este rolul Zonelor Economice Libere într-o economie nu tocmai liberă?*
- *Securitatea muncii și încercările Guvernului de a remedia situația*
- *De ce nu trebuie să ignorăm indicele prețurilor producției industriale?*
- *Banca Națională intervine din nou pe piața monetară, de această dată cu modificări mult mai drastice*
- *Tendința înrăutățirii accelerată a deficitului comercial continuă*
- *Cât de eficientă este finanțarea sectorului de cercetare și dezvoltare tehnologică?*

Expert-Grup

Mai 2008

"Realitatea Economica" este publicație lunară de analiză și prognoză economică realizată de Centrul Analitic Independent "Expert-Grup". Scopul publicației este de a informa cititorii despre principalele evoluții, riscuri și oportunități în economia Moldovei. „Realitatea Economică” se distribuie gratis tuturor doritorilor.

Această publicație apare cu suportul Institutului pentru o Societate Deschisă (OSI) Budapesta, Ungaria

La această ediție au contribuit:

Valeriu Prohnițchi (coordonator)

Alexandru Gamanjii

Alex Oprunenco

Ana Popa

Adrian Lupușor

EXPERT-GRUP este centru analitic independent specializat în cercetare și consultanță de politici sociale și economice. EXPERT-GRUP nu are afilieri politice și scopuri comerciale și își stabilește independent strategia sa instituțională. Misiunea centrului este de a contribui plenar la dezvoltarea economică, politică și socială și la avansarea competitivității internaționale a Republicii Moldova.

Date de contact: Adresa poștală: MD-2012, Republica Moldova, Chișinău, str. Columna, 133, oficiu 1
Telefon: ++373 22 921776, ++373 22 930014; Fax: ++373 22 211599
Email: info@expert-grup.org Web: www.expert-grup.org

Sumar: economia moldovenească în aprilie-mai 2008

Evoluțiile din lunile aprilie-mai denotă tendințe economice contradictorii. Trendul general atestă o dinamică de relansare industrială, dar aceasta se suprapune cu riscuri macroeconomice legate de creșterea prețurilor la resursele energetice și la produsele alimentare. Combaterea inflației a devenit sută la sută o prioritate univocă a Băncii Naționale a Moldovei.

În ianuarie-aprilie industria și-a continuat ascensiunea, înregistrând o creștere cu 7,2% în prețuri comparabile față de perioada dată a anului 2007, inclusiv cu 4,5% datorită augmentării producției industriei alimentare și a băuturilor. Astfel, deși creșterea a fost mai mică cu 0,5 p.p. comparativ cu ianuarie-martie a.c., există șanse bune pentru valorificarea din plin a premiselor favorabile creșterii sectorului industrial: condiții climaterice favorabile, sporirea exporturilor de vinuri în Rusia, Preferințele Comerciale Autonome.

Precipitațiile abundente din aprilie-mai oferă șanse mari și pentru revenirea sectorului agricol din criza anului 2007. Cu atât mai mult că suprafața terenurilor agricole va fi mai mare cu 1,01% față de anul 2007 (3384600 ha). În același timp, mai multe semnale parvenite de la instituțiile meteorologice internaționale confirmă că temperaturile caniculare sunt posibile și în acest an, în special în regiunea de sud a țării. Conform unui studiu al Institutului Meteorologic Britanic, temperaturile înalte în Sud-estul Europei vor deveni o regulă în viitor. Pentru a reduce pierderile de producție, agricultorii vor trebui să respecte cu strictețe tehnologiile agrotehnice performante.

În primele patru luni indicele prețurilor de consum a crescut cu 5,8%, iar inflația anualizată a depășit nivelul de 16%. Creșterea presiunilor inflaționiste nu doar erodează capacitatea de cumpărare a consumatorilor, dar subminează și competitivitatea companiilor moldovenești. Aceste riscuri sunt confirmate de creșterea puternică a costurilor de producție (indicele prețurilor producătorilor industriali). Ca urmare, pe termen lung va crește și indicele prețurilor de consum, care va lovi direct asupra puterii de cumpărare a populației. Datele statistice ne permit să constatăm că lagul (decalajul în timp) cu care se manifestă impactul creșterii prețurilor producătorilor industriali asupra prețurilor de consum este de circa 9-10 luni. Intervenind cu instrumentele de politică monetară, la sfârșitul lunii mai BNM a majorat rata de bază la acțiunile REPO până la 18,5% și norma rezervelor obligatorii la mijloacele atrase de băncile comerciale în lei și valută liber convertibilă până la 22%. Aceasta va reduce volumul creditelor acordate, dar efectul asupra inflației ar putea să se manifeste peste 2-3 luni.

Veniturile bugetare în ianuarie-aprilie au fost cu 11,6% mai mari față de nivelul planificat. Creșteri importante au fost înregistrate practic pentru toate liniile de venituri bugetare. În particular, au crescut esențial încasările din TVA colectată din importuri, inclusiv datorată scumpirii carburanților. În pofida creșterii neplanificate a încasărilor bugetare, utilizarea acestora conform categoriilor de

cheltuieli rămâne inefficientă. Astfel, pentru învățământ s-au alocat numai 25,6% din nivelul prognozat, iar pentru știință și inovare – numai 31,8%. Ținând cont de creșterea puternică a prețurilor la combustibil și alte inputuri și de starea dezastruoasă în care se află agricultura după un doi ani de embargo comercial din partea Rusiei și un an de secetă acută, Guvernul ar trebui să se gândească în modul cel mai serios la majorarea esențială a fondului de susținere a agriculturii din contul banilor încasați peste plan.

Economie liberă după garduri de beton

La 6 mai 2008 Guvernul Republicii Moldova a depus în Parlament un proiect de lege cu privire la Aeroportul Internațional Liber „Mărculești”. Dacă va fi aprobată, legea va ridica până la 8 unități numărul „enclavelor” de activitate economică liberă (cele 6 zone economic libere plus Portul Internațional Liber „Giurgiulești”, ultimul încă nu este funcțional). Cât de îndreptățită este crearea unei noi zone economice libere, ținând cont de impactul economic al celor prezente?

Tabel 1 Rolul ZEL în economia națională

	2001	2005	2007*
ZEL în total investiții, %	8,3	1,9	1,5
ZEL în total exporturi, %	5,1	8,9	7,1
ZEL în total populație angajată, %	0,25	0,52	0,59
Livrări în Republica Moldova, % din total vânzări ZEL	28,2	29,2	20,2

Notă: * - ianuarie-septembrie

Sursa: Calcule Expert-Grup pe baza datelor MEC și BNS

Să menționăm mai întâi că denumirea „zonă economic liberă”, „port economic liber” sau „aeroport economic liber” imediat trezește asocieri negative pentru un investitor care ar dori să plaseze capitalul său în afara acestor „paradise economice”. Impresia inevitabilă este că în restul teritoriului Republicii Moldova activitatea economică ar fi neliberă. Pe lângă acest argument de ordin psihologic, datele statistice disponibile și argumentele economice nu sunt favorabile zonelor economice libere.

Zonele economice libere au fost create pentru „accelerarea dezvoltării social-economice a anumitor teritorii și a țării în ansamblu” prin: 1) atragerea investițiilor autohtone și străine, 2) implementarea tehnicii și tehnologiilor moderne, 3) dezvoltarea producției orientate spre export, 4) aplicarea experienței avansate din domeniul producției și a managementului și 5) crearea locurilor de muncă¹. Să vedem în ce măsură au fost realizate aceste obiective. Pentru aceasta vom folosi datele Ministerului Economiei și Comerțului² și Biroului Național de Statistică (vedeți Tabelul 1).

- ❶ *Zonele economice libere au un rol foarte modest în procesul investițional. Conform calculelor noastre, ponderea investițiilor de capital realizate în zonele economice libere în totalul investițiilor pe economie a scăzut de la 8,4% în 2001 la 1,5% în ianuarie-septembrie 2007 (tab.1). Astfel, primul obiectiv al legii nu a fost atins, iar situația este mai proastă în prezent decât în 2001.*
- ❷ *Obiectivul 2 nu poate fi evaluat din cauza că rezidenții zonelor economice libere nu raportează asupra gradului de implementare a tehnicii și tehnologiilor moderne. Însă spectrul producției industriale a fost tradițional dominată de producția băuturilor alcoolice unde influxul de tehnologii moderne a fost destul de limitat. Conform unor rapoarte guvernamentale, în 2007 în zonele economice libere au fost lansate produse cu inputuri tehnologice mai avansate (module tehnologice, granule PVC), dar ponderea acestora este foarte mică.*
- ❸ *Dezvoltarea producției orientate spre export este o țintă în mare măsură ratată pentru zonele economice libere. Cota zonelor în totalul exporturilor țării a crescut până la un maximum de 8,9% în 2005, după care a fost în scădere. În 2001-2007 vânzările nete totale ale producției ZEL (în valoare*

¹ Conform articolului 1, alineat 3 din Legea cu privire la zonele economice libere nr.440 din 27/07/2001.

² Rapoartele referitor la activitatea ZEL sunt disponibile la linkul <http://mec.gov.md/ep.aspx>.

nominală) au crescut de 3,3 ori, în timp ce vânzările la export, de 3 ori.

- Ca și în cazul obiectivului 2, evaluarea realizării obiectivului 4 este foarte problematică. În același timp, este greu de crezut că în cadrul ZEL ar avea loc un transfer de practici manageriale avansate în contextul în care companiile rezidente mizează pe avantajele fiscale și vamale aferente activității în ZEL și nu pe cele de performanță managerială.
- Obiectivul 5 a fost atins în sensul că numărul de locuri de muncă este în creștere ca valoare absolută, dar rolul ZEL în totalul persoanelor ocupate pe economie este unul minor. În ianuarie-septembrie 2007 companiile rezidente au angajat circa 3874 persoane, adică sub 0,6% din totalul angajaților pe economie. Să remarcăm totodată că 70% din totalul celor angajați revin la numai două zone economice libere (Chișinău și Ungheni).

Două ZEL nu manifestă nici un fel de zel, fiind practic nefuncționale ...

Din cele 6 zone economice libere, 2 sunt într-o stare apropiată de defunctă. Astfel, cu greu am putea vorbi de careva „accelerare a dezvoltării social-economice a anumitor teritorii și a țării în ansamblu” care ar fi rezultat din activitatea zonelor economice libere. Mai mult decât atât, zonele economice libere au un efect advers asupra concurenței libere și egale. Or, după cum arată datele statistice, aproape 30% din producția obținută este realizată nu peste hotare, ci în interiorul Republicii Moldova, creând astfel avantaje competitive nejustificate pentru companiile localizate în zonele economice libere comparativ cu cele nerezidente.

Riscurile anti-concurențiale în proiectul de lege cu privire la Aeroportul Internațional Liber Mărculești sunt și mai mari decât în cazul zonelor economice libere deja existente

În proiectul de lege cu privire la Aeroportul Internațional Liber Mărculești riscurile în adresa concurenței sunt și mai evidente. Conform prevederilor articolului 2, paragraful 6, Rezidenții au dreptul de a efectua pe teritoriul Aeroportului Liber: a) prestarea serviciilor de deservire la sol și de transport aerian; b) comerțul engros; c) producția industrială a mărfurilor de export; d) procesarea producției agroalimentare; e) sortarea, ambalarea, marcarea și alte asemenea operațiuni cu mărfurile tranzitate prin Aeroportul Liber; f) prestarea serviciilor cu plată rezidenților Aeroportului Liber și companiilor străine; g) alte genuri auxiliare de activitate, cum ar fi serviciile comunale, de depozitare, de construcții, arendă și/sau locațiune, de alimentație publică etc., necesare desfășurării activităților indicate la lit. a) – f). Astfel, în această formulare, numai punctul c) prevede în mod expres că companiile rezidente trebuie să se orienteze la export, în timp ce celelalte activități pot să aibă ca consumator final și pe rezidenții din afara Aeroportului Liber. Aceasta ar reprezenta o încălcare crasă a principiului de concurență loială și o ocazie evidentă pentru Agenția Națională de Protecție a Concurenței pentru ca să intervină în discutarea proiectului de lege.

... și Agenția Națională de Protecție a Concurenței trebuie să intervină pentru a preveni erijarea noilor garduri de beton în economia națională

Să remarcăm un aspect simbolic din nota informativă la proiectul de lege cu privire la Aeroportul Liber Internațional Mărculești. În această notă, autorii proiectului de lege au scris cu fonturi îngroșate (bold) că „teritoriul aeroportului este izolat pe perimetru, cu gard de beton armat cu înălțimea de 2 m și lungimea de 5200 m”. O alegorie excelentă pentru felul în care în

Republica Moldova poate fi desfășurată activitatea economică liberă (adică după garduri de beton înalte și cu perimetru închis).

Securitatea și sănătatea în muncă: reformare sau stagnare??

La 26 mai Guvernul Republicii Moldova, după mai multe discuții, a înaintat spre examinare Parlamentului proiectul legii securității și sănătății în muncă. Evident că în redacția veche³, legea nu mai corespundea noilor rigori, dictate de p. 11 al Planului de Acțiuni „Moldova - UE” (perfecționarea standardelor de muncă), precum și de Convenția Nr. 155 a OIM, ratificată de Parlament acum 9 ani⁴. A trecut deci o perioadă prea lungă în care autoritățile n-au depus eforturi pentru elaborarea și implementarea unui cadru instituțional performant în domeniu.

De aceea, discutarea și înaintarea proiectului respectiv de lege este doar unul din multiplele acțiuni restante pe agenda de lucru a autorităților. Or, în anii 2001-2006 rata accidentelor de muncă a crescut cu circa 10%. În anul 2007 situația a fost și mai gravă – circa 52 de accidente de muncă mortale, adică cu 6,1% mai mult decât în anul 2006. Cu totul neschimbată rămâne situația angajaților ocupați în condiții nocive de muncă, numărul cărora a crescut în anii 2001-2006 cu circa 33%. Aceste cifre sunt mai mult decât suficiente pentru a determina autoritățile să întreprindă măsuri eficiente pentru sporirea nivelului de securitate profesională al angajaților.

O primă analiză a art. 1 al proiectului de lege denotă înlocuirea noțiunii de „protecția muncii” cu „securitatea și sănătatea în muncă”, conform terminologiei europene. Din art. 2 (Obiectul legii) observăm caracterul „profilactic” al acesteia. În același timp, lipsesc mai multe noțiuni importante: accident de muncă⁵, eveniment⁶, boală profesională⁷, incident periculos.⁸ Noțiunea „echipament de lucru” trebuie înlocuită cu „echipament de muncă”, în conformitate cu terminologia Agenției Europene pentru Securitate și Sănătate în muncă. Este necesar de modificat și noțiunea „securitate și sănătate în muncă” în următoarea redacție: „ansamblul de activități instituționalizate având ca scop asigurarea celor mai bune condiții în desfășurarea procesului de muncă, apărarea vieții, integrității fizice și psihice, sănătății lucrătorilor și a altor persoane participante la procesul de muncă”.

Politica statului în domeniul securității și sănătății în muncă este stipulată în secțiunea 2 a legii. Cu regret, Ministerul Economiei și

În perioada 2001-2006 rata accidentelor de muncă a crescut cu circa 10%, iar numărul angajaților ocupați în condiții nocive de muncă, a crescut cu circa 33%.

În noua lege cu privire la securitatea și sănătatea în muncă nu sunt definite în mod adecvat o serie de noțiuni de bază ...

³ Legea nr. 625-XII din 02.07.1991 cu privire la protecția muncii, Moldova Suverană, 1991, Nr. 169;

⁴ Hotărârea Parlamentului nr. 755-XIV din 24.12.1999. În vigoare din 28.04.2001;

⁵ Conform Eurostat-ului, „vătămarea violentă a organismului, precum și intoxicația acută profesională, care au loc în timpul procesului de muncă sau în îndeplinirea îndatoririlor de serviciu și care provoacă incapacitate temporară de muncă de cel puțin 3 zile calendaristice, invaliditate ori deces”;

⁶ Conform Agenției Europene pentru Securitate și Sănătate în Muncă, „accidentul care a antrenat decesul sau vătămări ale organismului, produs în timpul procesului de muncă ori în îndeplinirea îndatoririlor de serviciu”;

⁷ O boală este considerată „profesională” dacă este consecința directă a expunerii angajatului la riscuri profesionale, (fizice, chimice, biologice, cancerigene etc.) aferente condițiilor sale de muncă.

⁸ Evenimentul identificabil, (incendiul, explozia, avaria, accidentul tehnic, emisiile majore de noxe), rezultat din disfuncționalitatea unei activități sau a unui echipament de muncă sau/și din comportamentul neadecvat al factorului uman care nu a afectat lucrătorii, dar ar fi fost posibil să aibă asemenea urmări și/sau a cauzat ori ar fi fost posibil să producă pagube materiale.

Comerțului, ca organ coordonator al politicii naționale în domeniu, este abilitat cu prea puține funcții de coordonare. În speță, considerăm că Ministerul Economiei și Comerțului ar trebui să aibă o serie de competențe care ar trebui să fie reflectate în paragraful 2 al art. 7, după cum urmează:

- Desemnează și supraveghează activitatea laboratoarelor de încercări și a instituțiilor care funcționează în sfera de competență în domeniu;
- Coordonează cu Ministerul Educației și Tineretului elaborarea programelor de cercetare și formarea profesională a specialiștilor în domeniul securității și sănătății în muncă;
- Informează actorii sociali conform bunelor practici și avizează materialele promoționale (materiale de curs, broșuri, filme etc.) ale persoanelor juridice și fizice, pentru a le face compatibile cu rigorile legislației actuale în domeniul securității și sănătății în muncă.

Iar competențele Ministerului Sănătății și ale Ministerului Economiei și Comerțului trebuie elaborate în continuare

Corepunzător, nu e stipulat nimic referitor la competențele Ministerului Sănătății în calitate de organ național în domeniul asistenței de sănătate publică. Or, securitatea și sănătatea în muncă este parte componentă a sănătății publice. Considerăm că legea trebuie să prevadă pentru Ministerul Sănătății o serie de funcții, printre care cele mai importate ar fi următoarele:

- Gestionarea activității de medicină a muncii și asigură formarea profesională continuă în domeniul medicinei muncii;
- Autorizează și monitorizează serviciile medicale prestate lucrătorilor la locurile de muncă;
- Gestionează declararea, cercetarea și evidența îmbolnăvirilor profesionale în cadrul organizațiilor;
- Aprobă și monitorizează aplicarea a diferite reglementări privind protecția și promovarea sănătății la locurile de muncă și medicina muncii;
- Colaborează cu diferite structuri, a căror activitate se răsfrânge direct asupra sănătății angajaților.

Nu sunt în mod expres stipulate nici funcțiile Inspecției Muncii și companiilor care vor exercita activitatea de asigurare contra accidentelor de muncă

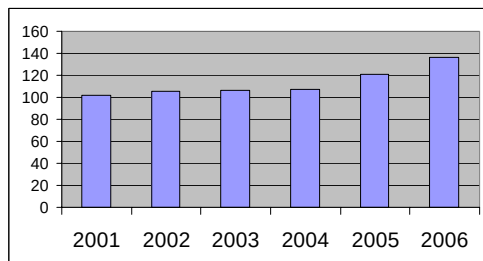
În continuare, se indică că Inspecția Muncii este organul de control al aplicării prezentei legi, însă nu se concretizează funcțiile acesteia, făcându-se trimitere la Legea Inspecției Muncii.⁹ La fel, nu este stipulat nimic despre Asigurător, a cărui rol nu poate fi subestimat, deoarece reprezintă organul care calculează atât probabilitatea apariției cazurilor asiguratorii pentru diferite grupuri profesionale de angajați (în baza accidentelor de muncă și îmbolnăvirilor profesionale), cât și costurile de tratament și reabilitare. De aceea este necesar de mai indicat un punct suplimentar care va conține competențele asiguratorului:

- Susținerea activității de prevenire a accidentelor de muncă și îmbolnăvirilor profesionale de către angajatori;

⁹ Legea nr. 140-XV din 10.05.2001 cu privire la Inspecția Muncii, M.O. al R.M., 2001, Nr. 68-71

- Reabilitarea medicală și psihologică și compensarea victimelor accidentelor de muncă și îmbolnăvirilor profesionale;

Figura 1. Evoluția numărului de angajați ocupați în condiții nocive de muncă în anii 2001 - 2006

Sursa: Elaborat de Expert-Grup în baza BNS

Deși are o încărcătură informațională foarte prețioasă, semnalele transmise de Indicele Prețurilor Producătorilor Industriali sunt adesea ignorate

Menționăm că în statele dezvoltate anume asigurătorii sunt mai mult interesați în prevenirea apariției cazurilor asigurătorii. În Republica Moldova mecanismul dat nu există, datorită dezvoltării embrionare a pieței asigurărilor de viață și de accidente de muncă.

În scopul elaborării și reexaminării politicii statului în domeniul securității și sănătății în muncă (art. 4 al proiectului de lege), este binevenită introducerea Comitetului Național Consultativ pentru Securitate și Sănătate în Muncă. În același timp, iarăși se face trimitere la un regulament de activitate al acestuia care va fi adoptat ulterior. Este de așteptat că, Guvernul, elaborând în mod independent regulamentul în cauză, se va ghida de propriile viziuni ale funcționării comitetului. Cu atât mai mult, nu este indicat în ce măsură organizațiile patronatelor și sindicatelor de ramură vor participa nemijlocit (activ) sau în calitate de consultanți pasivi la elaborarea și reexaminarea politicii naționale în domeniu. Or, însăși politica națională trebuie modificată ca concepție, în baza convenției Nr. 155, art. 4, p.1 și Rezoluției legislative a Parlamentului European din 23 mai 2007 privind promovarea muncii decente¹⁰.

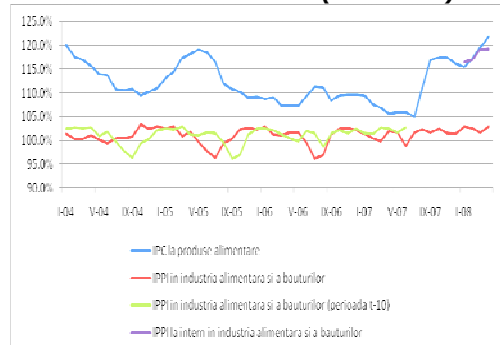
Considerăm că luarea în calcul a obiectivelor menționate va fi în interesul autorităților, conform Directivei Nr. 89/391/CEE privind introducerea de măsuri pentru promovarea îmbunătățirii securității și sănătății lucrătorilor la locul de muncă.

De ce nu trebuie să ignorăm indicele prețurilor producției industriale?

În luna mai BNS a publicat datele privind indicele prețurilor producției industriale. Acesta s-a micșorat cu 0,1 p.p în aprilie față de luna precedentă și în expresie anualizată a constituit 112,2%. Dar cât de mult spun aceste cifre populației, care nu este bine informată în privința indicelui dat? Despre acesta se vorbește mai puțin în comparație cu indicele prețurilor de consum în baza căruia se calculează faimosul Indice a Prețurilor de Consum (IPC) care cauzează dureri de cap Băncii Naționale, Guvernului și instituțiilor financiare internaționale. Indicele Prețurilor Produselor Industriale (IPPI) măsoară evoluția de ansamblu a prețurilor produselor și serviciilor industriale aflate în primul stadiu de comercializare fabricate și livrate de producătorii interni. IPPI măsoară de fapt cu cât cresc costurile de producție în economie.

¹⁰ <http://www.europarl.europa.eu>.

Figura 2. IPC la produsele alimentare și IPPI în industria alimentară (2004-2008)

Sursa: BNS

Tabel 2. IPPI în țările exportatoare în Republica Moldova

	I-2008	II-2008	III-2008	IV-2008
Rus.	125,2	126,4	127,4	-
Ucr.	123,3	125,5	131,8	137,6
Ital.	105,2	105,9	106,4	106,3
Rom.	113,0	114,5	115,6	-
Ger m.	103,3	103,7	104,2	105,2

Sursa: Federal State Statistic Service of Russia, Ukrstat, Istat, INS România, Destatis

Evident, prețurile plătite de consumatorii finali includ costurile de producție, iar creșterea IPPI se face simțită pentru buzunarul consumatorului final. Astfel, ca element important al analizei conjuncturale, care indică evoluțiile viitoare ale prețurilor cu amănuntul și oferă informații cu privire la IPC, IPPI este un indicator util pentru prognoze indicatorilor macroeconomici și pe larg utilizat în alte state. Principalele utilizări țin de indexarea contractelor de muncă de lungă durată, ca deflator al serviciilor valorice pentru recalcularea în prețuri constante a elementelor componente ale sistemului conturilor naționale, precum și evaluarea în prețuri constante a volumului valoric al producției industriale fabricate în perioada curentă. În Republica Moldova însă, IPPI nu doar că este puțin utilizat, dar uneori chiar ignorat de autorități. Astfel, în pofida creșterii IPPI cu 19,4% în februarie 2007, BNM s-a grăbit să micșoreze cu 1 p.p. rata de bază la operațiunile REPO în aprilie 2007, fără a lua în considerație semnalul clar transmis de IPPI că tendința prețurilor este de creștere pe termen lung.

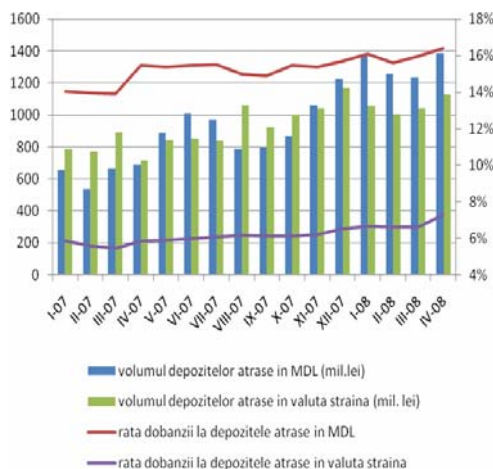
Pe parcursul ultimelor luni IPPI în expresie anualizată s-a micșorat, dar, o analiză mai detaliată denotă creșterea indicelui pentru producția comercializată la intern, ca rezultat presiunile inflaționiste sunt în creștere. Aceasta se observă la nivelul tuturor industriilor: extractivă, prelucrătoare, alimentară și a băuturilor. Cel mai mult totuși au crescut prețurile industriale în sectorul energiei electrice și termice, gaze și apă ca urmare a creșterii prețurilor la resursele energetice de import. Și prețurile producătorilor din industria alimentară au crescut semnificativ de la începutul anului – cu 7,2%, în comparație cu 10,3% în cazul prețurilor consumatorilor pentru produse alimentare (figura 2). Impactul creșterii IPPI asupra IPC însă este mai îndelungat. Astfel, creșterea prețurilor la produse alimentare este inevitabilă și pentru viitor (peste circa 8-10 luni).

Fiind o țară net importatoare, Republica Moldova depinde și de prețurile producției industriale în țările de import. Nici acest aspect nu inspiră mai mult optimism. În principalele cinci state exportatoare în Republica Moldova IPPI a crescut pe parcursul anului, în trei dintre ele chiar mai mult decât în Republica Moldova (Tabel 2). Astfel, creșterea IPPI trebuie nu ignorată, ci utilizată eficient pentru prognozele ulterioare ale IPC și pentru executarea manevrelor corespunzătoare cu instrumentele de politică monetară.

Banca Națională a Moldovei alarmată de creșterea prețurilor

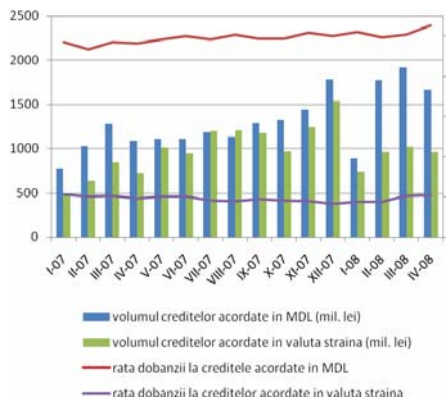
După intervențiile hotărâte din luna martie, prin care BNM și-a confirmat poziția monetară rigidă și intențiile ferme de realizare a obiectivului său major (menținerea stabilității prețurilor), în luna aprilie aceasta a luat un mic răgaz.

Figura 3. Volumul și rata medie lunară a dobânzii la depozitele atrase de băncile comerciale (2007-2008)

Sursa: BNM

Figura 4. Volumul și rata medie lunară a dobânzii la creditele acordate de băncile comerciale în 2007-2008

Sursa: BNM

Dar publicarea datelor care confirmă creșterea continuă a inflației, au determinat Banca Națională să intervină din nou pe piața monetară, și de această dată cu modificări mult mai drastice. La 30 mai BNM a decis majorarea ratei de bază la operațiunile REPO până la 18,5% și a normei rezervelor obligatorii la mijloacele atrase de băncile comerciale în lei moldovenești și valută liber convertibilă gradual până la 22%. Rata la creditele „overnight” a fost majorată până la 21%, astfel încât Republica Moldova se plasează astăzi printre țările din regiune cu cea mai înaltă rată aplicată la aplicată la creditele „overnight” (Turcia 19,75%, Belarus, 20%).

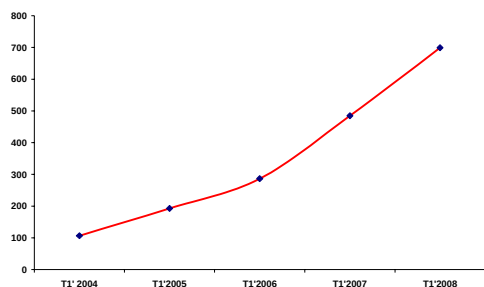
Acțiunile precedente din luna martie a BNM au avut impactul așteptat: ratele dobânzilor la creditele acordate și depozitele atrase de băncile comerciale au crescut, iar volumul creditelor acordate a fost în scădere în martie și aprilie (Grafic 2,3). Mai mult ca atât, a scăzut ponderea creditelor de consum în primul trimestru în totalul creditelor acordate cu 0,2 p.p. Totuși, aceasta nu a generat și scăderea banilor în circulație. Din contra, în această perioadă agregatul monetar M0 a crescut din cauza transferurilor de peste hotare. În primul trimestru al anului transferurile de peste hotare au crescut cu 50% față de aceeași perioadă a anului 2007, iar depunerile bănești la băncile comerciale cresc cu un ritm mai lent decât acestea, chiar și cele a persoanelor fizice.

Sistemul bancar a fost apt să facă față intervențiilor din luna martie datorită disponibilității resurselor financiare ca urmare a creșterii depozitelor persoanelor fizice, totuși creșterea ratelor dobânzilor a fost inevitabilă în cazul creșterii IPC. De această dată nemulțumirea băncilor comerciale este mai mare din cauza majorării semnificative a normei rezervelor obligatorii, care va limita posibilitățile de creditare și dezvoltare a noilor oferte de creditare de către bănci. Norma rezervelor obligatorii este mult mai înaltă comparativ cu unele state din regiune, cum ar fi Rusia sau Polonia. În același timp, în unele state cu regim de țintire directă a inflației norma rezervelor obligatorii este foarte înaltă. De exemplu, în România norma rezervelor obligatorii este de 20% pentru RON și 40% depozitele în valută.

Luând în considerație aspirațiile BNM de trecere la țintirea directă a inflației pe parcursul a 2-3 ani, acțiunile acestora sunt îndreptățite. Iar indicatorii financiari pe sistemul bancar denotă o situație încă favorabilă pe întreg sistemul bancar. Totuși, situația pentru fiecare dintre bănci este diferită, din care cauză băncile vor simți în mod diferit și efectul intervențiilor BNM. Creșterea ratelor dobânzilor pentru creditele acordate de băncile comerciale este inevitabilă, ceea ce va reduce și posibilitățile de investire în economie.

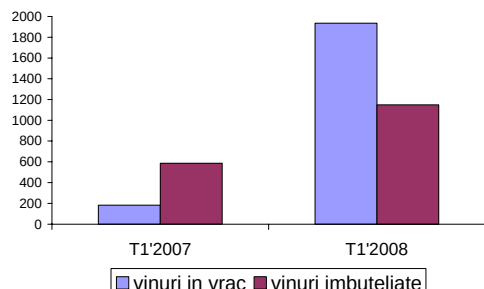
Exportul excesiv de alcool cauzează dependență

Figura 5. Evoluția deficitului comercial în T1, 2004-2008, USD.

Sursa: BNS

Figura 6. Exporturi de vinuri îmbuteliate și vinuri în vrac, mii dolari

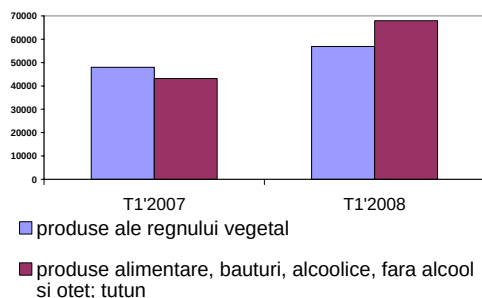

Surse: Agenția Agroindustrială Moldova-Vin

Datele statistice privind comerțul extern al Republicii Moldova pentru primul trimestru 2008 atestă o agravare continuă a deficitului comercial. Deși exporturile continuă să crească cu ritmuri alerte (+26,4%), avansul importurilor este mult mai rapid (+37,8%). Deficitul comercial a ajuns la \$698,9 mln., cu 44,2% mai mult decât în primul trimestru al anului precedent. Astfel, persistă tendința începută în 2006 de înrăutățire accelerată a deficitului comercial. Această tendință poate fi doar parțial explicată de șocurile exogene pe care le-a suferit Republica Moldova în 2006-2007: embargoul vinicol, scumpirea resurselor energetice și seceta. Demontarea „embargoului vinicol” a avut efecte marginale asupra ritmurilor de agravare a deficitului comercial. O altă explicație este competitivitatea redusă a exporturilor moldovenesti, chiar și pentru bunurile la care producătorii locali dețineau avantaje competitive (aparente).

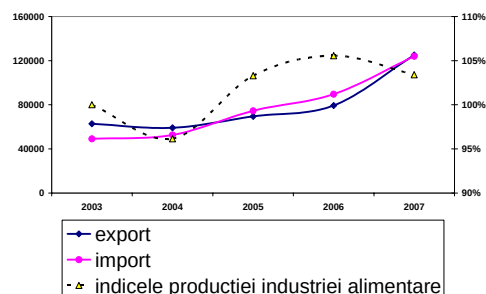
Într-adevăr, exportul de băuturi alcoolice pe piața rusă a constituit în primul trimestru a.c. \$10,77 mln., ceea ce este aproape de două ori mai mare decât exportul băuturilor alcoolice în UE în aceeași perioadă. În general, exporturile de băuturi alcoolice (inclusiv și vinuri) cresc mult mai rapid în direcția estică, decât vestică...și nu doar din cauza ridicării embargoului „vinicol” rusesc. În conformitate cu datele Agenției Agroindustrială „Moldova-Vin”, exporturile de băuturi alcoolice pe piața CSI (excluzând Federația Rusă) au crescut de 2,5 ori, iar cele pe piața UE au crescut cu 55%. În CSI, în afară de consumatorii ruși, din clubul fanilor vinului moldovenesc fac parte ucrainenii, kazahii și belorușii, iar în UE – polonezii, românii și cehii. Este de remarcat și reducerea exportului de băuturi alcoolice în Marea Britanie, una din cele mai competitive piețe din Europa. Pe acest fundal, este greu de omis creșterea explozivă a exporturilor de vin în vrac, care față de T1'2007 au crescut de 10 ori, în timp ce exportul de vinuri îmbuteliate a crescut de doar 2,2 ori. Această dinamică se datorează în mare parte eliminării restricțiilor la exportul vinului în vrac care erau valabile un an în urmă, dar și stocurilor mari de vin ne-exportat din cauza instituirii embargoului „vinicol”. Totodată, aceasta relevă și problemele complicate cu care se ciocnesc exportatorii moldoveni la realizarea producției alcoolice locale pe piețele externe în segmentele mai costisitoare de vinuri îmbuteliate. Imaginea ar fi completă dacă precizăm că practic tot vinul în vrac este exportat în CSI, din țările UE doar România importând cantități nesemnificative de acest produs.

Figura 7. Importuri de „produse ale regnului vegetal” și „produse alimentare”, milioane lei.

Surse: Calcule Expert-Grup pe baza datelor BNS

Figura 8. Comerțul cu produse alimentare (milioane USD) și creșterea industriei alimentare, %

Surse: Calcule Expert-Grup pe baza datelor BNS

Sectorul de cercetare și dezvoltare din Moldova nu respiră în unison cu tendințele și necesitățile reale ale industriei.

În alt context, unele trenduri din evoluția comerțului extern al Republicii Moldova indică clar asupra înrăutățirii competitivității internaționale a companiilor moldovenești. Este vorba de continua accelerare a importurilor de produse în care Republica Moldova aparent deține avantaje competitive. În particular, în 2007-2008 s-a observat o creștere importantă a importurilor produselor din asemenea categorii ca „produse ale regnului vegetal” și „produse alimentare” (Figura 6).

În cazul evoluției schimburilor comerciale cu produse alimentare, dacă excludem asemenea produse ca băuturi și tutun, tendințele sunt foarte interesante. După ce în anii 2005-2006 Republica Moldova a avut un deficit în comerțul cu produsele alimentare, în 2007 exporturile practic s-au egalat cu importurile (vezi Figura 7). Este interesant că această echilibrare s-a produs concomitent cu o oarecare decelerare a ritmurilor de creștere a industriei alimentare.

Un rolul important în exporturile producției alimentare începe să-l aibă „preparatele din legume și fructe”, care au constituit în 2007 în jur de 64% din exporturile alimentare (fără băuturi și tutun). Ipoteza noastră este că o serie de întreprinderi moldovene reușesc să identifice și să exploateze noi avantaje competitive pe piețele internaționale și sporesc exporturile de aceste produse. În același timp, alte subsectoare deocamdată nu sunt la fel de competitive. De aici vine și creșterea pronunțată a importurilor de produse alimentare, precum și creșterea mai slabă a exporturilor moldovenești în general.

Cât de eficientă este finanțarea sectorului de cercetare și dezvoltare tehnologică?

Rolul sectorului de cercetare și dezvoltare tehnologică pentru progresul economic și social este incontestabil. De aceea, finanțarea optimă a acestui sector, atât sub aspectul diversificării surselor de finanțare, cât și sub cel al alocării obiective și raționale a resurselor, trebuie să constituie o prioritate a factorilor de decizie din țara noastră. Finanțarea însă trebuie racordată la capacitatea de implementare în economie a inovațiilor obținute în cadrul proiectelor de C&D finanțate, astfel încât acestea să aducă o valoare adăugată produselor autohtone.

Din această perspectivă, Moldova este are multe restanțe. Agenția de Stat pentru Proprietate Intelectuală (AGEPI) trâmbează că Republica Moldova se situează pe unul din primele locuri în Europa de Est după numărul de invenții pe cap de locuitor. Și Agenția de Inovații și Transfer Tehnologic de pe lângă Academia de Științe a Moldovei laudă creșterea numărului de proiecte inovatoare implementate: în anul 2005 – 8, în 2006 – 27, în 2007 – 43. Cu toate acestea, interesul investitorilor pentru sectorul C&D este unul moderat. Ponderea mijloacelor agenților economici în finanțarea cheltuielilor sectorului de C&D pentru anul 2007 a constituit 17,3%¹¹ pe când în țările dezvoltate ponderea investițiilor private în sectorul C&D depășește nivelul de

¹¹ Conform Notei informative a Biroului Național de Statistică cu privire la activitatea de cercetare-dezvoltare în a. 2007

Tabel 3. Personalul de cercetare, 2007

	% din total	Creșterea 07/06, %
Cercetători de baza	39,7	94,7
Tehnicienii	6,4	103,5
Personal auxiliar	14,1	98,2
Alți lucrători	10,1	70,9
Cercetători care au și activitate didactică	29,7	104,4
total	100	95,1

Surse: Calcule Expert-Grup pe baza BNS

În 2006, sectorul C&D a fost finanțat cu doar 0,46% din PIB. În statele UE este tendința de a majora finanțarea sectorului până la 3% din PIB

Jumătate din cercetătorii moldoveni sunt persoane în vârstă de 50 ani și peste.

50%. Cauza principală a dezinteresului investitorilor este că acest sector nu respiră în unison cu tendințele și necesitățile reale ale industriei. Astfel, se formează un cerc vicios care subminează atât competitivitatea companiilor din Moldova, cât și capacitatea sectorului de cercetare și dezvoltare de a furniza inovații tehnologice care ar putea contribui semnificativ la sporirea gradului de competitivitate a industriei.

Ineficiența finanțării sectorului este ilustrată și de ponderea înaltă a cheltuielilor curente față de cele de capital (87% și, respectiv, 13%). Un asemenea coraport este absolut inadecvat pentru a recupera pierderile de avantaje tehnologice care s-au produs pe parcursul perioadei de tranziție și de a renova echipamentul de laborator și de cercetare. O asemenea pondere înaltă a cheltuielilor curente este explicată în mare măsură de lipsa restructurării interne a instituțiilor din sfera de cercetare și inovare. La majoritatea acestor instituții se observă un exces de personal auxiliar, tehnic și administrativ (circa 1/3 din total angajați), ceea ce este specific pentru toate țările unde sectoarele de cercetare și dezvoltare sunt dominate de structuri de stat (tabel 3).

Pe lângă faptul că finanțarea sectorului C&D este inefficientă, aceasta mai este și insuficientă. Astfel, ponderea alocărilor bugetare la PIB au constituit în 2006 – 0,46%, în 2008 aceasta a crescut până la 0,7%, iar pentru 2009 și 2010 se prevăd creșteri de până la 0,8% și, respectiv, 0,9%¹². Practica internațională a demonstrat că țările în care finanțarea sectorului C&D nu depășește 1% din PIB pe parcursul a 5 ani pierd ireversibil potențialul tehnico-științific. În prezent, aproape toate statele europene au aderat la obiectivul stabilit în Strategia Lisabona de a majora finanțarea sectorului C&D până la 3% din PIB. În Republica Moldova pragul de 1% nu a fost depășit de la 1991 încoace, aducând sectorul la un grad avansat de uzare fizică și morală.

O altă problemă a eficienței finanțării sectorului C&D constă în modul de distribuire a resurselor financiare. Începând cu 2004, alocările bugetare destinate acestui sector sunt distribuite pe baza hotărârilor Consiliului Suprem pentru Știință și Dezvoltare Tehnologică (CSSDT) în calitate de organ executiv al AȘM. Prin urmare AȘM este instituția care singură decide direcția și cuantumul de finanțare a sectorului. Este bine sau rău? Ar fi bine, dacă alocarea resurselor bugetare ar fi transparentă și s-ar baza pe un concurs liber și echitabil. Majoritatea mijloacelor financiare bugetare sunt alocate pe baza proiectelor instituționale (care pot fi propuse numai de instituții acreditate) și mai puțin pe bază de proiecte de cercetare.

Astăzi, sectorul C&D din Republica Moldova reprezintă un organism închis, conservator și auto-suficient. Problemele financiare comune pentru instituțiile din sector au dus la diminuarea potențialului uman. Jumătate din cercetători sunt persoane în vârstă de 50 ani și peste. În același timp, nu are loc o transmitere eficientă de experiență către tinerii cercetători, deoarece numai 28% din personalul sectorului are și activitate didactică.

¹² Conform Cadrului de Cheltuieli pe Termen Mediu 2008-2011.

Finanțarea pe bază de proiecte de cercetare, prin competiție liberă, deschisă și transparentă ar fi o combinație de soluții pentru ameliorarea situației...

Cauza majoră a situației proaste a sectorului C&D este insuficiența și, mai ales, ineficiența finanțării. În vederea ameliorării situației în acest sector este necesară majorarea alocațiilor bugetare pentru sectorul C&D astfel încât acestea să depășească pragul de 1% în următorul an și să-și continue creșterea în anii următori. În același timp, este necesară extinderea finanțării pe baza de proiecte de cercetare, prin competiție liberă, deschisă și transparentă, în care criteriile principale să fie noutatea și credibilitatea temei de cercetare propuse și performanțele științifice sau inovaționale demonstrate de cercetător sau inovator. În România, această practică, preluată în 1995, a determinat în mod esențial creșterea performanței și schimbarea mentalității privind accesul la resurse. Guvernul și AȘM însă trebuie să depună maximum de eforturi pentru asigurarea unui acces mai liber la granturile internaționale și programele europene de cercetare și inovație tehnologică.